

Alliantie in ontwikkeling

Christa Nieuwboer

Jeugdbeleid

ISSN 1873-9482

Jeugdbeleid

DOI 10.1007/s12451-019-00207-w

Your article is protected by copyright and all rights are held exclusively by Bohn Stafleu van Loghum is een imprint van Springer Media B.V., onderdeel van Springer Nature. This e-offprint is for personal use only and shall not be self-archived in electronic repositories. If you wish to self-archive your article, please use the accepted manuscript version for posting on your own website. You may further deposit the accepted manuscript version in any repository, provided it is only made publicly available 12 months after official publication or later and provided acknowledgement is given to the original source of publication and a link is inserted to the published article on Springer's website. The link must be accompanied by the following text: "The final publication is available at link.springer.com".

Alliantie in ontwikkeling

Nog volop uitdagingen in de transformatie van de jeugdhulp

Christa Nieuwboer

Samenvatting

In februari presenteerde dr. Christa Nieuwboer in haar lectorale rede het onderzoeksprogramma van het lectoraat Jeugd, Gezin & Samenleving van Avans Hogeschool. Zij betoogde daarin dat jeugdprofessionals eigenlijk een heel creatief beroep hebben. Ze hebben als taak om steeds de beste match te maken tussen de unieke gezinssituatie en een enorm repertoire aan kennis, interventies, professionele steun en hulpmiddelen. Het is een uitdaging om alle mogelijkheden te kennen, op tijd en passend door te schakelen, en dan ook nog goed te blijven aansluiten bij wat nodig is voor een kind of een gezin. Gemeenten en opdrachtgevers sturen bovendien ook nog in welke hulp beschikbaar gesteld wordt en op welke manier gewerkt wordt aan preventie.

Het lectoraat Jeugd, Gezin & Samenleving doet onderzoek samen met jeugd, ouders én professionals. Dit onderzoek bestaat uit (meng)vormen van ontwerponderzoek, participatief actieonderzoek en actieleren. Het lectoraat gaat de komende vijf jaar werken aan projecten die kennis opleveren over persoonlijke alliantie, collectieve alliantie en taakalliantie. Daarmee wordt de opleiding van (nieuwe) professionals versterkt. Professionals sluiten vroeg aan bij jeugd en ouders en hun alledaagse verhalen over opgroeien en opvoeden. Professionals maken deel uit van lerende netwerken, waarin hun rol en taak dienstbaar is aan wat jeugd en ouders echt nodig hebben. Professionals zijn vindingrijk en nieuwsgierig naar wat misschien wel heel anders kan dan voorheen, door de inzet van passende tools.

Vroeg aansluiten

Bij persoonlijke alliantie gaat het om de positieve emotionele band die professionals aangaan met jeugd en ouders, ook wel partnerschap of bondgenootschap genoemd. Dit vertrouwen is niet vanzelfsprekend. De professional heeft kennis over wat een gezonde en normale ontwikkeling is, kent interventies en heeft bovendien de taak om problemen te signaleren. In het verleden had de professional tot taak om expert te zijn en adviezen over goed opvoeden

Dr. C. Nieuwboer (✉)

Expertisecentrum Caring Society, Avans Hogeschool, Breda, Nederland

e-mail: cc.nieuwboer@avans.nl

Jeugdbeleid, <https://doi.org/10.1007/s12451-019-00207-w>

© Bohn Stafleu van Loghum is een imprint van Springer Media B.V., onderdeel van Springer Nature 2019

te geven. De professional heeft nu de taak om mee te denken met jeugd en ouders: niet zeggen hoe het moet, maar vragen wat nodig is om de uitdagingen van gezond opgroeien en opvoeden aan te gaan. Want betutteld en beoordeeld worden werkt averechts.

De professional heeft te maken met een grote diversiteit. Hij werkt bijvoorbeeld met anderstaligen, ouders die het hartgrondig met elkaar oneens zijn en met mensen van alle opleidingsniveaus. En ook met jongeren die zich hardnekkig lijken te verzetten tegen hulp of jongeren met hechtingsproblemen. Opvoedpraktijken verschillen enorm. Niets menselijks is ons vreemd. Niets is vanzelfsprekend in opvoeden!

Dat staat soms op gespannen voet met elkaar: de grote diversiteit van jeugd en ouders, en de normen van gezond opgroeien en opvoeden. Het gaat om de verbinding tussen de 'oever van de ervaring' en de 'oever van de kennis'. Daarbij moeten we de kracht van normaliseren niet onderschatten. Ouders en kinderen ervaren onnodig stress, onmacht en onveiligheid door overdreven signaleerdrang, oordeel en zelfverwijt. Professionals helpen hen door het gesprek aan te gaan, de stress ervan te verminderen en het taboe te doorbreken. Want alle kinderen hebben periodes dat ze slecht slapen of slecht eten – om nog maar te zwijgen over gedrag dat wij lastig vinden: druk en beweeglijk zijn, of juist stil en teruggetrokken. Als we al die verschijnselen als probleem zien, is dat vragen om problemen.

Kinderen zijn niet 'gemiddeld'. Meedoen in de maatschappij, participatie, lukt alleen als de samenleving verschillen waardeert: zorgt dat er oog is voor het individu en diens unieke kenmerken en talenten. Als professionals suggereren dat er een kant-en-klare oplossing of een gouden tip is die zorgt dat je kind opeens wel 'normaal' doet, zijn zij verkeerd bezig. Het gaat niet om de norm, maar om normaliseren.

Als we positief naar opvoeden kijken (zoals naar positieve gezondheid), zien we veerkracht en het vermogen om te gaan met uitdagingen in het leven. Waar bepaalde risico's te voorzien zijn, moet de preventieprofessional al aanwezig zijn: tijdens de eerste duizend dagen, tijdens transitiemomenten in het opgroeien en opvoeden, en in situaties van escalatie-risico's. Opgroeien is een kwetsbaar proces, vooral als dat nog eens bemoeilijkt wordt door armoede, migratie of beperkingen. Investeren in preventie loont. Vijftig jaar geleden overkwam een bevalling een vrouw nog, nu zijn zwangerschapscursussen vanzelfsprekend; jeugd de kans geven om te sporten, leidt tot het kanaliseren van agressie én omgang met diversiteit; kunst en cultuur zorgen ervoor dat talent zich kan ontwikkelen.

Ondersteunende professionals zijn bondgenoten van jeugd en ouders, hebben belangstelling voor hun levensverhalen en kunnen beschermende factoren inschakelen (Ince et al. 2018). Het lectoraat Jeugd, Gezin & Samenleving van Avans Hogeschool doet onderzoek naar de vraag of dit inderdaad lukt: komt die persoonlijke alliantie tot stand en wat kan of moet de professional hiervoor leren te doen?

Samen ontdekken

Professionals in de bijzondere zorg en specialistische jeugdhulp doen uitstekend en belangrijk werk, maar zij kunnen dat minder goed doen als de druk te hoog wordt. Ook daarom is het belangrijk dat jeugd en ouders eerder ondersteund worden. We lijken verdwaald in een zorgwoud. Jeugd en ouders ontvangen onterecht een zwaardere vorm van zorg dan strikt noodzakelijk is, en er wordt te lang gewacht met de juiste hulp. Het doen wat echt nodig is, kan gemist worden door werkdruk, protocollen, registratie, methodieken, routine, een reorganisatie, bezuinigingen of politieke druk. De transitie staat nogal eens in de weg van de transformatie.

Anders werken om maatwerk te leveren: dat is de opgave van de jeugdhulp. Dat is eerder aansluiten en dat is ook efficiënt omgaan met professionele inzet. In de praktijk van zorg en welzijn wordt onder andere gewerkt aan het bieden van beter passende hulp, het verkorten van wachttijden, de ruimte voor professionals om écht te doen wat een gezin direct uit de brand kan helpen en vooral: het versterken van de sociale basis.

Preventieprofessionals zijn aanwezig in de leefwereld van gezinnen en bouwen daar vertrouwen op om in gesprek te gaan over de uitdagingen in het leven. Groepswork is daarbij een onderschat middel, dat meer ingezet zou moeten worden, en dan wel volgens een veranderkundig, agogisch, ontwerp (Nieuwboer en Rood 2018). Hoewel de inzet van een vertrouwde begeleider geld kost, is de inzet van andere professionals pas nodig als eerst de individuele deelnemer, dan de groep en dan het grote netwerk van de hele groep, niet tot oplossingen komt voor ervaren knelpunten. Wanneer dan tóch een beroep wordt gedaan op professionele inzet is er motivatie voor. De professionele inzet wordt door deze volgorde gericht. Integraal werken betekent dat het professionele systeem servicegericht is georganiseerd (Movisie 2017).

Hoewel ook dit een belofte was van de decentralisatie van de jeugdzorg, verloopt deze transformatie moeizaam. We proberen het systeem te veranderen vanuit bestaande structuren. Maar zodra de hulp wordt georganiseerd volgens industrieel model van ketens (als een lopende band met werkverdeling), ontbreekt de menselijke maat. ‘Wat heb jij van mij nodig om datgene te doen wat het gezin nodig heeft?’ Dat is een vraag die het hele netwerk aangaat en die men elkaar moet stellen: de teamleider aan de professional, de manager aan de teamleider, de bestuurder aan de manager.

Het lectoraat doet daarom onderzoek naar collectieve alliantie: op een flexibele en dynamische manier aansluiten op wat echt nodig is, samen met jeugd en ouders. De professional is een van de schakels in een netwerk van mensen die beschikbaar zijn om jeugd en ouders te ondersteunen bij gezond opgroeien en opvoeden. Turnbull et al. (2000) hebben de ontwikkelingen van het partnerschap tussen ouders en hulpverleners door de jaren heen treffend beschreven: van *power over* (de professional als expert), via *power with* (samen beslissen), naar *power through partnerships* (samen ontdekken). Ook hier wordt de creativiteit van de professional aangesproken.

Passende tools inzetten

Tot voor kort was het gesprek de belangrijkste tool van de hulpverlenende professional, terwijl het bekend is dat mensen het moeilijk vinden om naar een spreekuur te komen, een afspraak te plannen en informatie te onthouden. Er zijn barrières als het gaat om taal en opleidingsniveau. Niet iedereen heeft een ‘metapositie’ om zichzelf bij te sturen. Ook zijn er lange wachtlijsten om tot die gesprekken te komen. Het inzetten van een gesprek is een keuze die we moeten heroverwegen. Misschien kan en moet het wel heel anders.

Het lectoraat is geïnteresseerd in de vraag: hoe verandert het preventief handelen door professionals door nieuwe technologische mogelijkheden? Met virtual reality kun je bijvoorbeeld situaties nabootsen, keuzemogelijkheden bieden, oefenen en leren. Waarom mondelinge psycho-educatie over agressie, terwijl je de gevolgen van je keuzes kunt ervaren in een virtuele omgeving? Met games kun je stapsgewijs leren, je bent betrokken en nieuwsgierig. Je kunt obstakels overwinnen. Waarom nog een lage therapietrouw bij fysiotherapie als je je oefeningen spelenderwijs kunt doen en daarvoor beloofd wordt? En: met begeleide online zelfhulp kunnen kinderen en jongeren snel geholpen worden. Alle leerkrachten en schoolmaatschappelijk werkers zouden de mogelijkheden moeten kennen van bijvoorbeeld

Tabel 1 Keuzehulp tools in preventie

Doelbepaling	Check de kansen: – inzet van dit hulpmiddel lost een probleem op of voorkomt dat een probleem verergert – met de inzet van dit hulpmiddel kunnen we het probleem vóór zijn – bij de inzet van dit hulpmiddel zijn de volgende personen gebaat: ... Check de knelpunten: – de negatieve gevolgen van de inzet van dit hulpmiddel zijn: ...
Aanpak	Check de kansen: – aan de voorwaarden om dit hulpmiddel in te zetten is voldaan – dit hulpmiddel is gelijk aan een ander of biedt voordelen op het gebied van gebruiksgemak, beschikbaarheid, betrouwbaarheid, duurzaamheid, kosten Check de knelpunten: – dit hulpmiddel heeft nadelen op het gebied van gebruiksgemak, beschikbaarheid, betrouwbaarheid, duurzaamheid, kosten
Taakverdeling	Check de kansen: – de belangen van jeugd/ouders/gezinnen staan bij de inzet van dit hulpmiddel centraal – bij de inzet van dit hulpmiddel zijn de volgende mensen betrokken: ... – bij de inzet van dit hulpmiddel zijn de volgende bekwaamheden nodig: ... – het hulpmiddel versterkt de zelfregie van jeugd/ouders – het hulpmiddel versterkt verbindingen tussen mensen – het hulpmiddel maakt het mogelijk om te werken langs het continuüm: eerst wat de burger kan, dan wat zijn netwerk kan, dan wat de professional kan Check de knelpunten: – dit hulpmiddel creëert ongelijkheid of afhankelijkheid

Dappere Kat bij angstklachten, *99gram* bij eetproblemen, *Grip op je dip* bij depressiviteit of *Kopstoring* voor kinderen in een gezin met psychiatrische problematiek.

Het lectoraat doet onderzoek naar taakalliantie: de overeenstemming die professionals met jeugd/ouders bereiken over het samenwerkingsdoel en de aanpak. Daarom ontwikkelt het lectoraat een keuzehulp voor de inzet van tools, waarvan hier (tab. 1) een eerste versie.

Om een keuze te kunnen maken is wel veel meer kennis over hulpmiddelen nodig bij alle jeugdprofessionals. Het is hoog tijd dat zij actief meedoen met het ontwikkelen van innovaties. Het inzetten van de juiste hulp is een professionele verantwoordelijkheid. Daarom zal het lectoraat zich ook inspannen om de functies van virtual reality, games, wearables en robots inzichtelijk te maken. En ook stimuleert het lectoraat het aanmelden van koplopers bij het Actie Leer Netwerk (<https://actieleernetwerk.nl/>) om van elkaar te leren. Want wat als we groepen in kwetsbare omstandigheden nu eens als eerste bevragen welke problemen zij ervaren en dan de kennis over technologie inzetten om samen de beste oplossingen te ontdekken? Juist in die processen is de match tussen technologie en sociaal domein te vinden. Kinderen, jongeren en ouders zijn mede-ontdekkers, net als professionals. Organisaties die hier innovatiebudgetten voor uittrekken zijn de echte koplopers in zorg en welzijn.

Het beroep van de jeugdprofessional is zich nog steeds volop aan het ontwikkelen. Hoewel de systemen soms moeizaam door transities lijken te komen, hebben de opleidingen de mogelijkheid om nieuwe perspectieven te laten zien en de verantwoordelijkheid om professionals op te leiden die verbetering en innovatie brengen. Kennis door praktijkonderzoek levert hieraan een wezenlijke bijdrage.

Literatuur

- Ince, D., Yperen, T. van, & Valkestijn, M. (2018). Top tien beschermende factoren. Voor een positieve ontwikkeling van jeugdigen. <https://www.nji.nl/nl/Producten-en-diensten/Publicaties/NJi-Publicaties/Top-tien>. Geraadpleegd op: 19 apr 2019.
- Movisie (2017). Integraal werken: nog volop in ontwikkeling. <https://www.movisie.nl/artikel/integraal-werken-nog-volop-ontwikkeling>. Geraadpleegd op: 19 apr 2019.
- Nieuwboer, C., & Rood, R. A. (2018). Groepsgewijs uitdagen. In C. Nieuwboer en M. Reijners (red.), *Verandering begeleiden. Een agogische basis voor sociaal werkers*. Groningen: Noordhoff Uitgevers.
- Turnbull, A.P., Turbiville, V., & Turnbull, H.R. (2000). Evolution of family-professional partnerships: Collective empowerment as the model for the early twenty-first century. In J.P. Shonkoff & S.J. Meisels (red.), *Handbook of early childhood intervention* (2e druk. pag. 630–649). New York: Cambridge University Press.

Dr. Christa Nieuwboer is lector Jeugd, Gezin & Samenleving bij Avans Hogeschool.